

Neapmaldīties sarežģītos formulējumos

“Latvija – bez bērnumamiem!” – tā, īsi formulētu, sabiedrība šobrīd pazīst ar Eiropas Savienības atbalstu valstī īstenoto deinstitutionalizācijas projektu, kurš rosina atteikties no ilgstošas aprūpes institūcijām, kas masveidā sarādās pēckara gados. Tomēr vajadzīgs pamatīgs izskaidrojošais darbs, lai cilvēki saprastu, ka šī iecere nav vis tikai kaut ko graužoša, bet arī veidojoša, aicinot pašvaldības sarūpēt mājīgas un vismaz ģimenes atmosfēru imitējošas vietas dzīves pabērniem, attīstot audžuģimeņu tīklu un domājot par iespēju sniegt atbalstu arī pieaugušajiem grūtdieņiem. Tāpēc atliek tikai cerēt, ka aiz sarežģītajiem projekta uzdevumu formulējumiem nepazudīs bērns, kam neapšaubāmi ģimene ir vislabākā un drošākā vieta pasaulē.

Redaktore ANDA PŪCE

Reģionālo laikrakstu pielikums **Nr. 7**

Kurzemes Vārds *Auseklis* *Talsu Vēstis* *STARS* *Kurzemnieks* *Zemgale* *Saldus Zeme* *Druva* *Liesma*

Katram bērnam pa ģimenei, kur augt

“Mans mērķis ir panākt, lai jau pavisam tuvā nākotnē ikviens bērns Latvijā var justies droši un viņam ir sava ģimenes māju sajūta.” Ar šo labklājības ministra Jāņa Reira teikumu pirms neilga laika tika sagaidīts ikviens ministrijas mājaslapas apmeklētājs. Valsts kā atslēgu uz šo mērķi ir izvēlējusies Labklājības ministrijas kopā ar Latvijas plānošanas reģioniem un pašvaldībām īstenoto deinstitutionalizācijas projektu, kurā ar ES fondu finansējuma atbalstu radīs plašu pakalpojumu klāstu, lai bērni, kas šobrīd dzīvo sociālās aprūpes centros, varētu augt ģimeniskā vidē.

Mainīs ierasto kārtību

Deinstitutionalizācijas (DI) pamatideja balstās ANO Bērnu tiesību konvencijā. Latvijā šis jautājums aktualizējās 2012. gadā, kad sākās aktīvs darbs pie Latvijas Nacionālā plāna 2014.–2020. gadam un darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” izstrādes, nosakot konkrētus Latvijas attīstības mērķus tuvākajos gados. Tālāk jau Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādnes detalizētāk iezīmē plānotās darbības DI jomā.

Pašlaik aktīvi tiek īstenoti DI projekti, ko līdzfinansē Eiropas Savienība – Eiropas Sociālais fonds un Eiropas Reģionālās attīstības fonds. Kopumā projektam pieejami līdzekļi 91 miliona eiro apmērā, un šis finansējums attiecas uz trim mērķa grupām – bērniem ārpusģimenes aprūpē, bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, kuri dzīvo ģimenē, un pieaugušajiem ar garīga rakstura traucējumiem.

Labklājības ministrija (LM) uzrauga projekta ieviešanas gaitu, rada tam nepieciešamo normatīvo regulējumu, kā arī saskaņo projekta ieviešanu ar vispārējo valsts politiku sociālo pakalpojumu attīstības jomā. “Izpratne par to, ka bērnam nav piemērota dzīve institūcijā un ir nepieciešama ģimene vai vismaz ģimeniskai videi pietuvināta vide, Latvijā ir nostiprinājusies pēdējo 20 gadu laikā, kad arvien vairāk pašvaldību un nevalstisko organizāciju, kā arī audžuģimeņu kustība dod iespēju bērniem augt ģimenē. Ar Eiropas Savienības līdzfinansētā DI projekta atbalstu mūsdienīgu ārpusģimenes aprūpi bērniem varēs radīt arī tās pašvaldības, kurās tas līdz šim nav

Visas iesaistītās puses atzīst – nekas bērnam nav labāks kā augt ģimenē. Reālajā dzīvē tomēr ir gadījumi, kad bērni nonāk institucionāli sociālā uzraudzībā. Šo situāciju uzlabot plānots ar deinstitutionalizācijas projektiem

Agra Veckalniņa foto

UZZIŅAI

- 2016. gada beigās Latvijā bija 6957 bāreņi un bez vecāku gādības palikuši bērni. No šiem bērniem 4548 atradās aizbildņu ģimenēs, 1193 – audžuģimenēs, savukārt 1216 bērni – ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās.
- Kopumā 2016. gada beigās Latvijā bija 3723 aizbildņi, 575 audžuģimenes un 182 adoptētāji no Latvijas, kuri vēlas adoptēt bērnu un gaida par viņu informāciju.
- 2016. gadā Latvijā tika adoptēti 127 bērni, uz ārvalstīm adoptēja 119 bērnus.
- 2016. gadā Latvijā bija 41 valsts, pašvaldības vai citas organizācijas bērnu aprūpes iestāde (bērnunams).

izdevies,” skaidro LM Eiropas Savienības struktūrfondu departamenta komunikācijas projekta vadītāja Inita Kabanova.

Vēsturiskais mantojums

To, ka deinstitutionalizācijas projekts nav ierēdņu iegriba, apstiprina pētījumi, kuros noskaidrots, ka bērnam nepieciešama ģimene, jo individuāla uzmanība, mīlestība un rūpes, nemainīgas pieķeršanās un uzticības personas – cilvēki, uz kuriem vienmēr var paļauties –, palīdz izaugt par nobriedušu personību. Vecāki un radnieki rada drošības un piederības izjūtu un ar savu klātbūtni māca vajadzīgās prasmes un zināšanas, kas nepieciešamas, lai veiksmīgi dzīvotu sabiedrībā,

izprastu un cienītu sevi un citus, organizētu savu ikdienu un veidotu attiecības.

Ja bērns, kas dažādu iemeslu dēļ palicis bez vecāku aprūpes, nonāk lielā bērnu ilgstošās aprūpes institūcijā jeb bērnunamā, viņš saņem aprūpi (pārtiku, pajumti, aprūpi un izglītību), bet zaudē tikai ģimeniskā vidē iegūstamu individuālu uzmanību un emocionālo piesaisti, kas nepieciešama pilnvērtīgai attīstībai, kā arī vairumā gadījumu – iespēju ikdienā pakāpeniski apgūt praktiskās dzīves iemaņas.

Lielās bērnu ilgstošās aprūpes institūcijas visā Eiropā tika veidotas kara laikā, kad vienlaikus daudzi bērni palika bez vecākiem. Tomēr, saprotot institucionā-

lās aprūpes postošo ietekmi uz bērna emocionālo un fizisko attīstību, vairumā Rietumeiropas valstu jau no pagājušā gadsimta 50. gadiem tika meklēti citi, bērniem daudz piemērotāki risinājumi, priekšroku dodot adoptcijai, audžuģimenēm un aizbildņiem vai mazām, ģimeniskai videi pietuvinātām aprūpes iestādēm.

Arī Latvijā audžuģimenes šobrīd ir tikai viena no ārpusģimenes aprūpes formām, un primāri bērniem tiek meklēti aizbildņi, kas 77% gadījumu ir bērnu radnieki (vecvecāki vai citi bērna radnieki), tādēļ audžuģimenēs nonāk bērni, kuriem nevar atrast piemērotus aizbildņus radnieku vai bērnam pazīstamu personu vidū.

Padomju Savienībā, tāpat arī Latvijā un pārējās Austrumu bloka valstīs, valsts un kolektīva loma cilvēka privātajā dzīvē bija liela, un attiecīgi arī bez vecākiem palikušo bērnu audzināšanai prioritāri tika veidotas institucionālas aprūpes iestādes. Pasaules prakse liecina, ka institucionālā aprūpe ir raksturīga nabadzīgākām valstīm, lai arī tā ir dārgāka, nekā sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi.

EKSPERTS

Svarīgas arī praktiskās iemaņas

INGA STRAZDIŅA, sociālā darbiniece darbam ar ģimenēm un bērniem Madonas novadā

Vislabākā vieta, kur bērnam augt, nēnoliedzami ir ģimene, jo tieši ģimene ir tā, kas nodrošina bērnu ar visu nepieciešamo, ne tikai ar materiālajām lietām, bet arī pašu galveno – emocionālo atbalstu un mīlestību. Diemžēl ne visi vecāki apzinās savu nozīmīgo lomu bērnu audzināšanā, un bērni no bioloģiskajām ģimenēm tiek izņemti un nonāk ārpusģimenes aprūpē. Vispirms šajos gadījumos tiek meklētas iespējas bērnam augt ģimenes apstākļos, vai nu pie aizbildņiem, vai audžuģimenē, un tikai tad bērns nonāk institūcijā.

Pēdējā laikā presē parādās daudz stāstu par bērniem, kuri auguši bērnunamos. Arī praksē esmu sastapusi cilvēkus, kuri, dāloties savā bērnības pieredzē par laiku bērnunamā, atceras to, ka nav bijusi iespēja saņemt atbalstu – lai arī tikušas nodrošinātas pamatvajadzības, tieši emocionālā atbalsta pietrūcis. Nereti piedzīvota arī vardarbība. Tas viss atstāj negatīvas sekas uz cilvēka attīstību un traucē veiksmīgi integrēties pieaugušā dzīvē. Institūcija, lai arī cik laba tā būtu, nespēj aizstāt tās lietas, ko dod ģimenis-

kā vide. Viena no lielākajām grūtībām, ar ko saskaras institūcijā uzaudzis bērns, kas uzsācis patstāvīgu dzīvi, noteikti ir prasme rīkoties ar saviem līdzekļiem. Atminos, kā kāds bērnunama pārstāvis stāstīja, ka jauniešs, uzsākot patstāvīgu dzīvi, jau pirmajā dienā par saņemto naudu noīrējis limuzīnu un aizbraucis uz Vīlņas tirgu iepirkties, rezultātā, protams, iztērējis visu naudu, kas bija paredzēta ilgākam laika posmam. Šobrīd situācija mainās. Tiek domāts par to, kā izglītēt jauniešus par patstāvīgās dzīves uzsākšanu, pamatlietām, kas būtu jāzina, jo visu nav iespējams iemācīties.

Līdz ar to pozitīvi vērtējama DI ideja sniegt atbalstu tām ārpusģimenes formām, kas maksimāli pietuvinātas ģimeniskai videi. Institūcija var nodrošināt bērna pamatvajadzības – mājokli, ēdienu, izglītību –, tomēr ne vienmēr spēj nodrošināt emocionālās vajadzības un praktiskās iemaņas. Augot audžuģimenē, bērnam tiek radīta ģimeniska vide. Nereti šī ir pirmā iespēja iegūt pozitīvu ģimenes pieredzi. Bez emocionālā atbalsta svarīgs apstāklis, ko var dot audžuģimene, ir bērna praktiskās iemaņas, piemēram, ēst gatavošana, prasme rīkoties ar naudu, spēja pašam parūpēties par sevi. Šo prasmju apgūšana ļoti atvieglo to brīdi, kad jauniešs uzsāk patstāvīgu dzīvi.

Jau ilgāku laiku notiek kampaņas, kas mudina kļūt par audžuģimenēm, diemžēl straujš audžuģimeņu skaita pieaugums nav vērojams. Līdz ar to jāsaaka paldies visiem tiem cilvēkiem, kuri pilda aizbildņa pienākumus vai uzņēmušies audžuģimenes funkcijas, jo tas nav viegls pienākums. Tiesa, arī institūcijās, kur bērnu skaits nav pārāk liels un ir pietiekams atbalsta personāls, katram bērnam var veltīt gana daudz laika un sniegt individuālu atbalstu.

Katram bērnam pa ģimenei, kur augt

⇒ 1. lpp.

Ja analizē Baltijas jūras reģiona valstis, tad Latvijā ir otrs labākais rādītājs ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu aprūpei ģimeniskā vidē (pie aizbildņa vai audžuģimenē). Tomēr Latvija diemžēl ir pirmajā vietā ar vislielāko bērnu skaitu ārpusģimenes aprūpē.

Vajadzīgi plāni no pašvaldībām

Saskaņā ar LM sniegto informāciju, no plānotajām DI projekta aktivitātēm ir noslēgušies visu bāreņu un bez vecāku gādības palikušu bērnu, kuri atrodas bērnu aprūpes iestādē, individuālo vajadzību novērtēšana.

Pašlaik norit aktīvs darbs pie bērnu aprūpes iestāžu reorganizācijas plānu un plānošanas reģionu DI plānu izstrādes, kuros jāparedz, kāda veida un apjoma sociālie pakalpojumi tiks sniegti un cik daudz to būs. Ieguldīt līdzekļus infrastruktūras izveidē varēs tikai tad, kad pašvaldības būs kopīgi izlēmušas, kur nepieciešams radīt jaunos pakalpojumus.

DI plānus ir paredzēts izstrādāt līdz 31. decembrim, un attiecīgi ne ātrāk kā

nākamajā gadā pašvaldības varēs uzsākt aktīvu darbu pie esošo bērnu aprūpes iestāžu pārveides.

Jauns sociālais pakalpojums, kas DI projektā tiks radīts bērniem, ir ģimeniskai videi pietuvinātas mājas.

Tā kā visiem bērniem uzreiz atrast jaunu ģimeni nebūs iespējams, esošo lielo bērnu aprūpes institūciju vietā pašvaldības, izmantojot ES fondu līdzekļus, varēs radīt mazākas, ģimeniskai videi pietuvinātas mājas, kurās nedzīvos vairāk par astoņiem bērniem. Savukārt jauniešiem, kuri drīz sasniegs pilngadību un kuriem varētu būt grūti iekļauties jaunā ģimenē, ar ES fondu atbalstu tiks veidotas īpašas, nelielas jauniešu mājas. Tādējādi, joprojām saņemot speciālistu atbalstu, viņi varēs apgūt visas nepieciešamās sadzīves, pašaprūpes un sociālās prasmes, kā arī jaunas darba iemaņas, lai turpmāk paši spētu veiksmīgi organizēt savu ikdienu un sadzīvi.

Papildus tam plānošanas reģioni organizēs apmācību speciālistiem, kuri strādās jaunajās ģimeniskai videi pietuvinātajās mājās bērniem un jauniešu mājās.

Egils Kazakevičs

Atbalsta centri – pārmaiņu priekšā

Ģimenes atbalsta centrs “Zīlūks” ir drošs patvērums tā iemītniekiem, tomēr vadītāja Rudīte Jansone uzsver, ka nebūtu pareizi aizmirst par jauniešiem, kad tie sasnieguši pilngadību, jo, iespējams, tad atbalsts viņiem vajadzīgs visvairāk

Agra Veckalniņa foto

Ģimenes atbalsta centrā “Zīlūks” Ērgļu novadā un Madonas novada bērnu un jauniešu ārpusģimenes aprūpes un atbalsta centrā “Ozoli” viesojāmiešs vēl pirms skolas gaitu atsākšanās, pēdējās vasaras brīvlaika dienās. Bērni līdz ar to bija sastopami, braukājot ar velosipēdu, skatoties pārraides televīzijā, rotaļājoties ārā, tomēr viņiem ir arī dažādi ikdienas darbiņi.

No bērniem tas tiek prasīts, nevis lai viņus nostrādīnātu, bet gan palīdzētu apgūt sociālās prasmes, praktiskās lietas, kas ikvienam būs nepieciešamas, sasniedzot pilngadību un uzsākot patstāvīgu dzīvi. “Zīluka” vadītāja Rudīte Jansone pauž: “Tā kā mums bērnu skaits nav liels, ļoti veiksmīgi tiekam galā ar sociālajām iemaņām un prasmēm. Grūtāk iet, ja bērns pie mums nonāk 14–16 gados, jau spurains, ar visām savām rakstura iezīmēm, skolas neapmeklēšanu un tamlīdzīgi. Tad, protams, ir diezgan grūti novirzīt viņa enerģiju pareizā virzienā. Jāpaskaidro, kāpēc viņam dzīvē nepieciešama kartupeļu mizošana, ja viņa ģimenē bijusi tikai tēja, maize un labākajā gadījumā roļtoniņi.”

Nu jau aptuveni 10 gadu “Zīlūks” strādā kā mazā, ģimeniskai videi pietuvinātā institūcija. Pārmaiņas veicinājis bērnu skaita samazinājums, pieprasījuma trūkuma dēļ vairs netiek sniegts pakalpojums ģimenēm vai jaunajām māmiņām ar bērniem krīzes situācijā. Šobrīd atbalsta centrā mitinās 16 bērni un jaunieši vecumā no nepilniem diviem līdz pat 20 gadiem, ir seši darbinieki. Lai gan ģimeni aizstāt nevar nekas, audzinātājas bērniem ir kā mammas – kopā gatavo ēst, ierāda darbiņus, skolas laikā pārbauda mājasdarbus.

Arī “Ozolos” ir līdzīga pieredze, darbinieki maksimāli cenšas ierādīt sadzīves prasmes, tiesa gan, bērnu skaits ir lielāks – 28. Piesakot centra vadītāju Sarmīti Pabērzu projektā “Latvijas Lepnums 2015”, bijusi “Ozolu” iemītniece Kristīne rakstīja: “Sarmīte centra iemītniekiem ir mātes vietā. Šī sieviete pārdzīvo par katru no saviem centra bērniņiem, viņa cīnās kā lauvene, lai bērniem būtu labi. Ja ir skumji, viņa ir pirmā, kas būs blakus, uzklausi un dāvās savu siltumu. Pat ja kāds ir devies jau savā dzīvē, viņa

interesējas, piezvana, uzraksta un katros svētkos atceras.”

Kādas pārmaiņas nesīs DI projekts? Par to abos centros līdz galam nav skaidrības. Šo nezināmo gaisotni izjūt arī bērni, visvairāk – jaunieši. “Mazie vēl nesaprot, bet lielākie ļoti gribēja zināt, vai viņiem būs iespēja pabeigt skolu, iegūt profesiju, nostāties uz kājām. Mūsu novadā jauniešiem ir iespēja dzīvot ārpusģimenes aprūpes centrā līdz 24 gadiem, ja viņi mācās. Vai tā būs pēc pieciem gadiem, kad jābūt īstenotai DI, vēl nezinām, un jauniešus tas satrauc. Ja bērniem ir šis drošais pamats, uzskatu, tas dos viņiem iespēju izglītoties, atrast darbu, nevis kļūt par pabalstu un dzīvokļu prasītājiem.

Arī “Zīluka” vadītājai ir bažas tieši par šo robežšķirtni – pilngadību sasniegušajiem centra iemītniekiem, kuriem no iestādes jādodas patstāvīgajā dzīvē. “Projekts paredz, ka viss tiks sakārtots, mājas saremontētas, istabiņas iekārtotas pēc Eiropas standartiem. Lai tomēr nav tā, ka sakārtojam šīs iestādes ideāli, nodrošinot visbrīnišķīgākos apstākļus, bet tad, pēc 18 gadu sasniegšanas, no iestādes izejot, jauniešim rodas kultūršoks par reālajiem dzīves apstākļiem Latvijā,” teic R. Jansone.

Madonas novada “Ozolos” no jauna varētu tikt uzbūvētas divas kotedžas, katrā – līdz astoņām vietām bērniem, kas nokļuvuši ārpusģimenes aprūpē. Pašreizējās ēkas otro stāvu atvēlot “jauniešu mājai”, savukārt trešo stāvu – ģimenēm, kas nonākušas krīzes situācijā. “Galvenais jau nav samūrēt jaunas sienas, izsist durvis. Es redzu vajadzību šo jomu sakārtot tā, lai bērniem šī aprūpe un atbalsts būtu cilvēcīgs, pieejams un saprotams,” uzsver S. Pabērza.

Laura Kovtuna

Ceļojums uz ilgu laiku

Līdzīgi kā citas SOS mammas arī Inita Serma Valmieras SOS bērnu ciematā no sirds rūpējas par katru no saviem audžubērniem

Jāņa Līgata foto

Valmieras SOS bērnu ciematā bioloģisko vecāku atstātie bērni ierasti dzīvo ilgi. No bērna kājas līdz pieaugušā briedumam. Šeit veidojas viņu pasaules pamats.

“Svešā sieviete pienāca pie mums un teica, lai paņemam līdzī tikai pašu svarīgāko, jo dodamies ceļojumā uz ilgu laiku. Es paņēmu savu mīļāko lāci un kabatā iebāzu cepumu. Vēlāk piebraucām pie tādas kā zaļganas ēkas, kur skraidīja daudz bērnu. Es saņēmos un jautāju: kad šis ceļojums beigsies? Viņa, bišku apdomājusies, man teica: kā kuram bērnam – dažam pēc mēneša, dažam pēc 18 gadiem,” – tā viena no Valmieras SOS ciematā dzīvojošām meitenēm atceras laiku pirms teju desmit gadiem, kad viņa kopā ar brāļiem tika izņemta no bioloģiskās ģimenes un aizvesta uz bērnunamu. Pēc kāda laika viņai svešajā zaļajā namā vaicāts, vai viņa vēlas dzīvot jaunā ģimenē, nevis bērnunamā. Meitene piekritusi.

“Tā vecais sliktais ceļojums beidzās. Valmierā es satiku savu audžumammu, un te ir labi,” sacīja vēl pilngadību nesaņiegušais bērns. Līdzīgi stāsti ir katram no pusaudžiem, jauniešiem, kuri dzīvo Valmieras SOS bērnu ciematā, kurā ir 12 ģimenes mājas. Katrā strādā SOS mamma, kādā arī tētis, auklīte un ir izmitināti četri pieci, pārsvarā vienas ģimenes bērni. Kopā viņu ir vairāk par 60.

“Arī mēs esam institūcija, bet ļoti tendēta uz ģimeniskas vides nodrošinā-

šanu,” saka Valmieras SOS bērnu ciemata direktors Edijs Pētersons, piekřitot, ka institucionālajai aprūpei ir jāmainās.

“Institucionālā aprūpe joprojām ir pat Skandināvijas valstīs, un pasaulē darbojas vairāk nekā 500 SOS bērnu ciematu. Tas nozīmē, ka gluži bez šādām iestādēm neiztiek, bet to saturs ir citāds. Saturam jāmainās arī pie mums,” skaidro E. Pētersons.

Latvijā SOS bērnu ciemati darbojas 20 gadu. Vispirms šāda iestāde tika izveidota Īslīcē, vēlāk Valmierā. Augusta nogalē Valmieras ciemats atzīmēja 10 gadu darba jubileju.

“Varu teikt, ka SOS ciematos gan Valmierā, gan Īslīcē nonāk dzīvu vecāku bērni. Pēc Otrā pasaules kara, kad ciematus pasaulē sāka organizēt, tie bija domāti bāreņiem. Dzīvu vecāku bērni dzīvo audžuģimenēs, sociālās aprūpes centros, mūsu ciematos, un tā notiek ne tikai Latvijā. SOS darbojas 134 pasaules valstīs. Katrs, kurš šajā domā ieklausās, var tā filozofiski arī padomāt: kas notiek ar cilvēci, tās vērtībām,” saka Latvijas SOS ciematu asociācijas valdes priekšsēdētāja Ilze Paleja, kura regulāri ir kopā ar kolēģiem, SOS vecākiem, auklītēm, bērniem, lai komandā domātu, kā nodrošināt labāku rītdienu tiem, kuri jau mazotnē daudz pārdzīvojuši, bieži bijuši arī vardarbības upurī. Valmieras SOS ciemata bērni novērtē iespējas.

Jaunieši stāsta, ka izmanto iespēju vasarā strādāt, ka, turpinot izglītoties profesionālajās skolās, SOS ciematā joprojām ir viņu mājas un drošības sa-

jūta. Mazākie aizgūtnēm stāsta, ka gaida skolas sākumu, apmeklē dažādas nodarbības, bet vasarā bijuši nometnēs.

“Bijām pie Burtnieku ezera, fotografējām, laivojām. Bija iespēja pabūt Vācijā, tur bija interesanta nometne,” saka Milana, bet Oksana nesen atgriezies no Amerikas. Otro reizi viņa apciemojusi viesģimeni.

“Kad šķīrāmies, bija jāraud. Mēs turpināsim sazināties, sarakstīties. Viņi ir kristieši, tāpēc vēlas palīdzēt bērniem visā pasaulē,” stāsta Oksana.

Vai pārmaiņas deinstitucionalizācijas procesa laikā skars arī Valmieras SOS ciematu? Noteikti. Tā vadība uzskata, ka sabiedrībā plašāk jārunā par audžuģimeņu un tieši specializēto audžuģimeņu apmācību. Speciālisti zina, ka nav labi, ja vienuviet dzīvo tik daudz dziļi sāpinātu bērnu. SOS ciematā cer, ka DI process sekmēsies tuvāko pāris gadu laikā, ka plašāku nozīmi un vērtību sabiedrībā iegūs audžuģimenes, aizbildņi, adoptētāji, ka tiešām katram bērnam būs iespēja uzaugt labā ģimenē.

“Es nezinu, vai īsto mammu man saukt par mammu, vai tā maz drīkst? Brāļi viņu tikpat kā neatceras, mazākais nemaz. Mammai ir jābūt tam cilvēkam, kurš visu laiku ir klāt, kurš iet līdzī tavu ceļu, ir blakus, un zini, ka uzklausi. Mūsu audžumamma tā dara,” sacīja meitene no stāsta sākuma, kura šo stāstu arī iedvesmoja.

Ilze Kalniņa

Četrdesmit trīs glābtas dzīvības

Nu jau astoņus gadus Latvijā darbojas projekts “Babybox” – vieta bērna dzīvībai. Tā laikā izveidotas astoņas glābējsilītes – vietas, kur vecāki anonīmi var atstāt savu jaundzimušo adopcijai. “Kādreiz man likās, ka tikai psihiski slims cilvēks var atteikties no sava bērna, taču šo gadu laikā savu viedokli esmu mainījis diezgan kardināli. Stāsti ir ļoti dažādi, un daudzi no tiem – vairāk nekā saprotami,” stāsta projekta vadītāja Laura Zvirbule.

Pirmā glābējsilīte Latvijā tika atklāta 2009. gada 8. septembrī Rīgā, taču darbs pie šī projekta sācies vēl trīs gadus iepriekš. “2006. gads Latvijai bija diezgan traģisks – viena gada laikā bija atrasti vienpadsmit miruši zīdaiņi. Sapratām, ka kaut kas ir jādara, lai glābtu šo bērnu dzīvību,” atceras L. Zvirbule. Jau pēc trīsarpus mēnešiem silīte sevi attaisnojusi – tajā nonācis pirmais puisēns. “Projekts būtu izdevies, pat ja būtu izglābta tikai viena bērna dzīvība. Taču uz šo brīdi izglābti ir jau 43,” apgalvo projekta vadītāja, piebilstot, ka liels ieguvums ir arī to gadījumu skaita samazinājums, kad zīdaiņi tiek atrasti miruši atkritumu

konteinerā, mežā vai citās mazam bērnam tik baismās vietās. Visā glābējsilīšu darbības laikā atrasti vienpadsmit miruši mazuļi. “Protams, gribētos, lai nebūtu neviena. Gribētos, lai katram bērnam varētu palikt apakšā glābšanas tīklu,” uzsver L. Zvirbule.

Lai gan arī pēc dzemdībām mātei ir iespēja atteikties no bērna jau dzemdību namā, glābējsilītes projekta vadītāja uzskata, ka tas vecākiem ir grūtāk. “Glābējsilīte ir atbildīga atteikšanās no bērna – mazulītis nonāk slimnīcā, medīķu rokās, drošā vidē,” norāda L. Zvirbule. Tāpat silītē ievietotajiem bērniem ir ievērojami atvieglots adopcijas process –

Sākotnējā iecere bijusi Latvijā izvietot piecas glābējsilītes – pa vienai katrā reģionā, taču vēl trīs pašvaldības pašas izrādījušas iniciatīvu izveidot šādu vietu

Egona Ziverta foto

jau dažas dienas pēc izņemšanas no silītes viņš var nonākt jaunajā ģimenē. Sākotnēji mediķi novērtē bērna veselības stāvokli, kā arī konstatē, vai zīdaiņim nav darīts pāri. Nākamo trīs dienu laikā policija pārbauda, vai bērns nav pazudis, nozagts. Ja nekas no tā neapstiprinās, mazulis kļūst brīvs tūlītējai adopcijai, un no slimnīcas viņu jau paņem jaunā ģimene. L. Zvirbule pastāsta, ka visi līdz šim glābējsilītē atstātie bērni ir atraduši jaunas mājas. Vēl jo labāk – visi no viņiem ir palikuši Latvijā.

Tomēr neviņus ir jādomā par iemesliem, kas vecākus pamudinājuši savu nupat dzimušo bērniņu atdot citu vecā-

ku rokās. “Lielu daļu gadījumu zinu, jo šie cilvēki man personīgi zvana. Tāpat ir arī anonīmas vēstules e-pastā,” stāsta L. Zvirbule. Vairākas mammas no saviem bērniņiem atteikušās nedziedināmas slimības dēļ. “Sievietei ir krūts vēzis agresīvā stadijā, un ārsts pateicis, ka viņas dzīves ilgums būs vēl seši mēneši. Viņa nolemj, ka labāk savu bērniņu atstāt, lai viņš uzreiz nonāk ģimenē, nevis pēc tam bērnunamā, kur viņu, dievs vien zina, kad paņems,” piemēru min glābējsilītes projekta vadītāja. Vairāki atstātie bērni bijuši izvarošanas rezultāts, kad mātes nav spējušas psiholoģiski ar to sadzīvot. Viens gadījums bijis, kad māte bērniņu atstājusi pēcdzemdību depresijas iespaidā. “Kad viņa saprata, ko izdarījusi, vērsās bāriņtiesā un savu bērniņu diennakts laikā dabūja atpakaļ,” skaidro L. Zvirbule, minot, ka tā gan gadoties reti, lielākoties bioloģiskie vecāki pēc bērniņa vairs neierodas.

Pie katras glābējsilītes izvietoti tālruna numuri, ja vecāki vēl svārstās pieņemt smago lēmumu. Liepājā cilvēkus, kas vēl šaubās par bērna ievietošanu glābējsilītē, gatavs uzklaut psihoterapeits, ginekologs Armands Treimanis. Viņš pastāsta, ka visu šo gadu laikā saņēmis tikai vienu zvanu. “Mūsu aktīvas darbības rezultātā bērniņš palika ģimenē. Cilvēkam bija emocionālas problēmas, taču ātri reaģējam un iznākums bija labs,” atceras A. Treimanis.

Sindija Kļava

UZZIŅAI

Glābējsilītēs Latvijā atstātie bērniņi

Bērnu klīniskā universitātes slimnīca	26 (14 meitenītes, 12 puisīši)
Jelgavas pilsētas slimnīca	4 (3 meitenītes, 1 puisītis)
Daugavpils Reģionālā slimnīca	3 (2 meitenītes, 1 puisītis)
Rēzeknes slimnīca	3 (1 meitenīte, 2 puisīši)
Madonas slimnīca	2 (1 meitenīte, 1 puisītis)
Liepājas Reģionālā slimnīca	2 (2 meitenītes)
Vidzemes slimnīca	2 (1 meitenīte, 1 puisītis)
Ziemeļkurzemes Reģionālā slimnīca	1 (1 puisītis)

Kad jāiemīl un jāpalaiž

Kļūt par audžuģimeni ir misija, kuru ne visi spējīgi uzņemties. Tas ir smags darbs, kas līdzī nes gan asaras, bailes un satraukumu, gan gandarījumu un apziņu, ka esi kādam palīdzējis, mums atklāj Inga Pērkone no Raunas novada Drustiņiem, kura ir bijusi audžumamma jau vairākiem bērniem.

Ingai Pērkonei ir četri brīnišķīgi bērni. Divi dzimuši pirmajā laulībā, otri divi laulībā ar vīru Andi. “Kad ģimenē bija vēl tikai trīs bērni, bet visi jau paaugušies, mani pārņēma dīvaina sajūta, tāds kā tukšums. Biju pieradusi pie ritma, ko prasa mazi bērni. Vīram ieminējos par audžuģimeņu kustību. Nolēmām izmēģināt,” stāsta Inga. Sākās procedūra, lai kļūtu par audžuģimeni, Ingai un Andim bija jāapmeklē kursi. “Kad tiem pieteicāmies, uzzināju, ka gaidu bērniņu. Šķiet, Dievs bija sadzirdējis manis teikto par tukšuma sajūtu. Turklāt drīz vien mums piedāvāja dot mājas audžubērniņam,” atceras Inga.

Viņa atzīst, ka nereti mazajiem, kuras piedāvā uzņemt audžuģimenēs, ir veselības problēmas. “Kad trīs gadus vecā Anda sāka pie mums dzīvot, redzējām uzvedības novirzes. Vedām pie speciālistiem, uzstādīja diagnozi – vidēji smaga garīgā atpalicība. Mums bija grūti – meitene negāja uz podiņu, nerunāja. Par laimi, ātri vien bija jūtams progress attīstībā,” teic Inga. Taču audžuģimene bērniņam dod mājas tikai uz laiku. Jebkurā brīdī var pieteikties adoptētāji. Tā notika arī Andas gadījuma.

Audžumamma Inga kopā ar saviem bērniem Endiju (no kreisās), Sabīni un Kristapu. Pirms vēl bija dzimis jaunākais dēls Edgars, viņa pieņēma lēmumu savās mājās uz laiku pieņemt audzināšanā arī audžubērnus

mā. Bet meitenīte pie potenciālajiem vecākiem nepalikā. “Viņu atveda atpakaļ, turklāt daudz sliktākā stāvoklī, un viss bija jāsāk no jauna. Andai nereti bija uzvedības novirzes lēkmes. Man bija bail, ka ar meiteni nenotiek kas slihts, arī no tā, kā šāda veida uzvedība ietekmēs mana jaunākā dēla attīstību. Pieņēmu ļoti smagu lēmumu un uzrakstīju atteikumu no Andas. Nu viņa ir mediķu regulāri aprūpēta, bet es varu doties meitenīti apciemot,” par pirmo pieredzi stāsta Inga. Otrs audžubērniņš bija astoņus mēnešus vecais Markuss.

Puisītis nerāpoja un necēlās kājās, bet, audžuvecākiem ieguldot lielu darbu, uz gada jubileju sāka staigāt. Pēc astoņus mēnešus ilgas dzīvošanas Ingas un Andas ģimenē Markusam pieteicās adoptētāji. Bijuši vēl citi audžubērniņi, katram dots siltums un mīlestība.

Inga uzsver, ka audžuvecāki necinās tikai par to, lai bērns būtu paēdis, vesels un apģērbts, viņu ziņā ir arī bērna emocionālais stāvoklis, saskarsme ar viņa bioloģiskajiem vecākiem, kas nereti ir ļoti negatīvi noskaņoti. “Kļūstot par audžuvecākiem, nedrīkst baidīties

UZZINĀI

“Daudzi saka, ka izvēle kļūt par audžuģimeni esot iespēja nopelnīt. Mēs kā audžuģimene mēnesī saņemam 113 eiro. Tā ir mūsu alga, kas nav atkarīga no tā, cik bērnu esam uzņēmuši. Mums tiek ieskaitīta arī valstī noteiktā “bērnu nauda” un bērnu uztura līdzekļi, kuru lielumu nosaka katra pašvaldība. Par vienu bērniņu mēnesī saņemam 150 eiro, par otru 180. Tālāk viss ir atkarīgs no tā, kā ģimene prot plānot finanses. Drēbes, pārtika, rotaļlietas, mācību līdzekļi – tiek pirkti viss nepieciešamais. Tādēļ apgalvojums, ka audžuģimenēm šī ir viegla peļņa, ir aplams,” pastāsta Inga Pērkone.

no smaga darba un pārbaudījumiem, jo tādi būs. Jābūt gatavam pārvarēt šķēršļus. Bet tā vietā nāk kņada mājās un sajūta, ka kādam palīdz,” teic Inga, kura atzīst, ka ikreiz, kad audžubērns brauc prom, norit pa asarai. “Visi bērniņi paliek mūsu sirdīs, mēs turpinām par viņiem runāt un vēlam, lai viņiem būtu labas mājas, kur par viņiem gādās un viņus mīlēs.”

Pašlaik Ingai un Andim ir divi audžubērni – četrus gadus vecais Reinalds un 11 gadu vecā Elīna Laura. Inga saka, ka nav viegli – bērniem jāmaca atšķirt labo no sliktā, patiesību no meliem. Tā ir cīņa, lai bērni izaugtu par labiem cilvēkiem. “Man svarīgas ir bērnu intereses. Visi audžubērni mani saukuši par mammu, kaut to neesmu prasījusi. Viņi iesēžas klēpī, samīļo un pasaka, ka jūtas labi. To dzirdot, zinu, ka visu daru pareizi,” ir pārliecināta audžumamma.

Madara Ozoliņa

“Mammai nepārmetu neko”

Kuldīdniekam Raitim (vārds mainīts, jo vīrietis negribēja publiski atklāt savu identitāti) ir labs darbs, dzīvoklis, visbeidzot – arī pašam sava ģimene. Visu viņš sasniedzis paša spēkiem, arī nu slēgtā Alsungas bērnunama darbinieku mācīts. “Tur iemācīja, ka no darba nav jābaidās,” atzīst Raitis.

“Bērnunamā nokļuvu četrus gadus vecumā. Ārā iznācu, kad kļuva pilngadīgs,” Raitis stāsta, ka pirmās atmiņas ir par grubuļainu ielu līdz bērnunamam, veciem lukšiem, kas karājušies tai pāri.

Raitim ir vecāka māsa un jaunāks brālis. Māsa aizgājusi dzīvot pie vecmāmiņas, bet brālis arī ēdis bērnunama maizi. “Tēvu neatceros, mums bija tikai mamma. Viņa dzēra, laikam tāpēc mani ielika bērnunamā. Kāpēc viņa dzēra, nezinu, neesam par to runājuši. Grūti jau klājās, darba mammai nebija, mainījās vīrieši. Nebija jau tik traki, mamma šad tad atbrauca ciemos, kad saņēmās. Mani palaida pie viņas, arī pie omas. Tagad mamma palīdz pieskatīt manas meitas, nepārmetu viņai neko.” Viņš ir pārliecināts, ka bērnunamā bērniem, kuri ģimenē aug sliktos apstākļos, neesot nekādas vainas: “Dzīvojam kā lielā ģimenē. Ēdiens bija labs, drēbes veda no ārzemju humanitārās palīdzības. Vasarās bija nometnes, braucām peldēties, pašiem bija savs dārzs, kurā strādājām. Audzinātājas ņēma mūs uz mājām, palīdzējām viņām dārzā, viņas cienāja ar mājas gardumiem. Ļoti mīļa bija auklīte Gunta Kviene, braucām pie viņas ciemos, viņa veda mūs ezerā peldēt.” Raitis atceras, ka vairāki bērni adoptēti uz ārzemēm. Viņš to neesot gribējis: “Tad būtu svešas valodas jāmacās. Kaut kur jābrauc projām. Labi, ka mani neviens neadoptēja.”

Mācījās Raitis Alsungas vidusskolā, pēc tam – Kuldīgas arodskolā. Skolasbiedri Alsungā bija pieraduši, ka bērnunama audzēkņi mācās līdzās, neviens neesot greizi lūkojies. Ar dzīvesbiedri iepazīšies skolā. “Tagad esam sakašķējušies par sīkumiem, kā jau parasti. Viņa aizskrēja pie mammas, paņēma jaunāko, trīs gadus veco, meitu līdzī, devīngadīgā ir pie manis. Viss ir labi, viņa mani klausā. Māku gan drēbes viņai sakārtot, gan pabarot un matus sapīt.” Raitis nosaka, ka vajadzētu varbūt braukt sievai pakaļ, bet tad padomā: pati aizbrauca, lai pati nāk arī atpakaļ. “Lai gan viņa auga ģimenē, nekāda vieglā dzīve nebija. Arī viņai nav tēva. Mūsu ģimenē ir

“Kad bērns iznāk no bērnunama, sākumā ir diezgan grūti. Man daudz palīdzēja Alsungas bērnunama darbinieki,” atceras kuldīdnieks, kam dzīvē nācies iztikt bez ģimenes gādības

Lailas Liepiņas foto

aizskrēja pie mammas, paņēma jaunāko, trīs gadus veco, meitu līdzī, devīngadīgā ir pie manis. Viss ir labi, viņa mani klausā. Māku gan drēbes viņai sakārtot, gan pabarot un matus sapīt.” Raitis nosaka, ka vajadzētu varbūt braukt sievai pakaļ, bet tad padomā: pati aizbrauca, lai pati nāk arī atpakaļ. “Lai gan viņa auga ģimenē, nekāda vieglā dzīve nebija. Arī viņai nav tēva. Mūsu ģimenē ir

UZZINĀI

- Alsungas bērnunams darbojās no 1994. līdz 2011. gadam, atrodoties vienās telpās ar pirmsskolas izglītības iestādi. Par bērnunama slēgšanu lēma novada deputāti, pamatojot, ka vietējo bērnu tur nav, turklāt uzturēšana ir dārga.
- Pēdējā iestādes direktore Aleta Lipsne atceras, ka likvidēšanas brīdī divās bērnunama grupās bija palikuši 13 audzēkņi. Trīs bērni aizvesti uz Irlavas bērnunamu, viena meitenīte uz Baldoni. Pārējie aizgājuši savā dzīvē.

tā, ka sievai jāstrādā nav, lai audzina bērnus, es nopelnu tik daudz, ka varam dzīvot normāli.”

Raitis ir apmierināts ar dzīvi. “Vienalga, kā veidosies attiecības ar manu draudzeni, to, ka mani bērni nonāktu bērnunamā, nepieļaušu nekad,” vīrietis ir stingri pārliecināts.

Inguna Spuleniece

Pielikuma izdošanu finansē Valsts Kultūrkapitāla fonds

Projekts “Reģionālo mediju spēks”, nr. 2017-1-STP-M11006-P
Mērķprogramma “Atbalsts medijiem sabiedriski nozīmīga satura veidošanai”
Projekta iesniedzējs: SIA “Kurzemes Vārds”
Projekta partneri: SIA “Jaunais kurzemnieks”, SIA “Cēsu Druva”, SIA “Imanta info”, SIA “Izdevniecība Auseklis”, SIA “Saldus Zeme II”, SIA “Laikraksts Stars”, SIA “Talsu Vēstis”, SIA “Firma Zemgale” un SIA “TV Kurzeme”

Publikācijas sagatavojuši reģionālo izdevniecību štata žurnālisti un fotogrāfi.
Projekta vadītāja un pielikuma redaktore:
Anda Pūce t.63422366, anda@kurzemes-vards.lv
Izplatīts kā laikraksta “Auseklis” bezmaksas pielikums
Iespējamais SIA “Latgales druka” tipogrāfijā Rēzeknē, Baznīcas ielā 28.
Tirāža – 4260 eksemplāru.